

УДК 339.137.2

Пужай-Черета А.М.

аспірант

Класичний приватний університет, м. Запоріжжя

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ДИНАМІКА РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ ТА ЙОГО КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

CURRENT STATE AND DYNAMICS OF UKRAINIAN AGRICULTURE AND ITS COMPETITIVENESS

АНОТАЦІЯ

В статті проаналізована динаміка розвитку агропромислового комплексу України та його конкурентоспроможності, висвітлено проблеми розвитку галузі АПК, запропоновано шляхи поліпшення умов для розвитку галузі.

Ключові слова: конкурентоспроможність галузі АПК, розвиток сільського господарства, аграрно політика, реформування галузі АПК.

АННОТАЦИЯ

В статье проанализирована динамика развития агропромышленного комплекса Украины и его конкурентоспособности, освещены проблемы развития отрасли АПК, предложены пути улучшения условий для развития отрасли.

Ключевые слова: конкурентоспособность отрасли АПК, развитие сельского хозяйства, аграрно политика, реформирование отрасли АПК.

ANNOTATION

The article analyzed the dynamics of the agro-industrial complex of Ukraine and its competitiveness highlights the problems of the field of agriculture, the ways of improving conditions for that industry.

Keywords: competitive field of agriculture, agricultural development, agricultural policy, reforming the field of agriculture.

Постановка проблеми. Агропромисловий комплекс країни являє собою сукупність взаємозв'язаних галузей і підгалузей промисловості, що здійснюють свою діяльність на основі міжгалузевих зв'язків. Незважаючи на наявність державної підтримки аграрних товаровиробників, ефективність сільськогосподарського виробництва залишається невисокою, що потребує зміцнення пріоритетів державного регулювання на користь створення самодостатнього конкурентоспроможного інноваційного АПК.

Формування конкурентних переваг підприємств АПК потребує дотримання принципів економічних відносин між суб'єктами, здійснення господарської діяльності на інноваційних засадах.

Доступ України до європейських ринків товарів та послуг є викликом для підприємств агропромислового комплексу. Вони повинні достатньо бисто адаптуватись до нових умов економічної діяльності. Для вітчизняних підприємств цієї сфери змінюються не лише правила ведення бізнесу але і саме ринкове середовище. З'являється необхідність забезпечення ефективної діяльності в умовах глобального бізнесового середовища. Економічна діяльність в такому середовищі пов'язана зі значною конкуренцією, суттєвою динамікою ринкових змін

та інтенсивною модифікацією ринків товарів і послуг.

Ефективне ведення агровиробництва в умовах зростаючої конкуренції на світовому ринку можливо лише при переході на інноваційний шлях розвитку. Саме завдяки інноваціям країни – лідери забезпечили бурхливі темпи економічного зростання.

Аналіз досліджень та публікацій. Проблеми підприємств аграрного сектору економіки широко досліджувалися низкою науковців, серед яких згадаємо О. Крисального, В. Плаксієнка, В. Бойка, С. Генсірука, В. Ткаченко, Є. Ходаківського, В. Яценко. Різноманітним аспектам розвитку агропромислового комплексу присвячено багато праць вітчизняних та зарубіжних вчених економістів, а саме: П. Борщевського, О. Бугуцького, П. Гайдуцького, Б. Данилишина, І. Лукінова, П. Саблука, В. Юрчишина.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз сучасного стану розвитку агропромислового комплексу України та його конкурентоспроможності.

Виклад основного матеріалу. Сучасний стан економічного становища України потребує створення умов необхідних для забезпечення зростання конкурентоздатності всіх її сфер, зокрема агропромислового сектору. Адже, чим вищим є рівень конкурентоздатності суб'єктів аграрного ринку, тим вища їх ефективність господарської діяльності. Тому, підвищення конкурентоздатності підприємств агропромислового комплексу має бути пріоритетним завданням агропромислової політики України. Конкурентоспроможність галузей АПК визначається наявністю в них технічних, економічних і організаційних умов для створення виробництва і збуту продукції високої якості, що задовольняє вимогам конкретних груп споживачів [1].

Головною ланкою АПК є сільське господарство, яке охоплює рослинництво і тваринництво та створює сировинну базу для переробної промисловості. Другою ланкою є галузі, що виробляють засоби виробництва та обслуговують АПК – це галузі, що виробляють засоби виробництва та обслуговують АПК. Третьою ланкою АПК є галузі, що займаються зберіганням, переробкою та реалізацією сільськогосподарської продукції, вони включають підприємства

легкої та харчової промисловостей, сховища, транспортні засоби, торгівлю [2].

Агропромисловий комплекс є пріоритетною галуззю української економіки і, у найближчий період, стратегія виходу на ринок ЄС має суттєве значення для перспективного розвитку. Адже ЄС є величезним ринком збуту. При цьому інтеграція в такий ринок має як переваги, так і недоліки. Одним з найскладніших, в даному контексті, питань є адаптація відчизняного сектора економіки до умов та вимог Європейського союзу [3].

Сільське господарство – найменш тінізований сектор української економіки. У 2014 році рівень тінізації сільського господарства України знизився на 3% і склав 15% від валової доданої вартості галузі. Це є найнижчим показником серед усіх галузей економіки. Для порівняння, за даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі, рівень тіньової економіки у добувній промисловості сягає 52%, у переробній – 46%, торгівлі – 41%.

Найнижчий рівень господарської діяльності, що знаходиться поза державним обліком у сільському господарстві, в першу чергу, є наслідком дії спрощеної системи оподаткування та спеціального режиму сплати ПДВ для сільгосп-підприємств, дія яких не створює сприятливих умов для корупції та робить «перехід у тінь» в агросекторі не таким привабливим як у інших галузях, де підприємства в умовах сильного податкового навантаження і заради збереження конкурентоспроможності часто змушені використовувати «тіньові схеми» [4].

Також зниження тінізації агросектору у 2014 році було зумовлене заборонаю перевірок малого та середнього бізнесу, ліквідацією Державної інспекції сільського господарства, Державної інспекції з контролю за цінами і реформуванням Державної ветеринарної та фітосанітарної служби. Сільськогосподарські виробники неодноразово заявляли, що у разі переведення на загальну систему оподаткування вони будуть вимушені «перейти у тінь».

В умовах кризи, що склалась в Україні, сільське господарство набуває особливого значення, оскільки воно має здатність до самовідтворення ресурсів і виробництва в цілому, що може стати ключовим елементом стабілізації галузі та національної економіки в цілому [5].

Розвиток сільського господарства України в сучасних умовах має ряд проблем і недоліків та, на жаль, не відповідає рівню організації виробництва в провідних країнах світу. Уперше з 2012 року агросектор показав зниження обсягів валового виробництва. За даними [6], аграрне ВВП 2015 року становило 239,4 млрд. грн, що менше, ніж у 2014 році на 5% або 12,1 млрд. грн. Скорочення у рослинництві склало 5%, у тваринництві – 4%.

Падіння обсягів виробництва у рослинництві відбулось через зменшення урожаю зерна та падіння світових цін на зернові та олійні. Для

тваринників критичним стало зменшення споживання на внутрішньому ринку через девальвацію та низькі обсяги експорту після втрати основних зовнішніх ринків збуту.

Розвиток АПК потребує постійного поліпшення організаційно-економічного забезпечення, що зумовлюється сукупністю довгострокових економічних, політичних, соціальних, екологічних цілей. Лише постійно удосконалюючи механізм організаційно-економічного забезпечення розвитку галузі, керуючись перспективами на майбутнє, можна досягти поставлених цілей щодо національної продовольчої безпеки, формування сучасного та необхідного ринку сировини для промисловості, підвищити експортний потенціал, необхідних умов для життєдіяльності сільського соціуму. Складність ситуації полягає в тому, що розв'язанню цієї проблеми перешкоджає: недостатня системність гармонізації організаційної та економічної компоненти аграрної реформи; незавершеність науково-теоретичних обґрунтувань аграрної реформи в країні.

Сьогодні в Україні тривають безліч дискусій щодо її інтеграційного вибору. Цю проблему Україна, на відміну від інших держав, розв'язує по-особливому. Інтеграційний вибір будь-якої країни має щонайменше три аспекти: правовий, економічний, політичний. Для України, яка порівняно недавно здобула незалежність, ці три аспекти мають особливе значення. Правовий аспект – це збереження суверенітету і державності. Економічний – розвиток країни і добробут народу. Політичний аспект – це забезпечення цивілізаційного майбутнього українського суспільства [7].

Підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції на зовнішніх ринках може забезпечити переробний сектор. Переорієнтація дотаційною допомоги на переробну галузь дасть змогу не лише підвищити конкурентоспроможність сільськогосподарської продукції на зовнішніх ринках, але й отримати набагато більшу фінансову вигоду від розвитку переробних підприємств, адже саме вони формують основну додану вартість сільгосппродукції. Тенденції розвинених країн світу підтверджують, що саме від переробних підприємств залежить функціонування сільського господарства і раціональне використання виробничих потужностей та впровадження безвідходних технологій.

Узгодження інтересів суб'єктів агропромислового комплексу і державних органів управління при удосконаленні механізму управління зовнішньоекономічної діяльністю, використання можливостей, переваг ефективних форм інтеграційних відносин дозволить Україні зайняти достойне місце на світовому ринку сільськогосподарської продукції.

Ефективний збут сільськогосподарської продукції на сьогодні є найбільш проблемним сегментом у діяльності агропромислового

комплексу. Особливо проблемним питанням є організація збуту молока, м'яса та плодоовочевої продукції, яка виробляється малими фермерськими та особистими селянськими господарствами. Саме участь в міжнародній торгівлі дозволить підприємствам АПК України вийти на новий рівень свого розвитку.

Проблема експортної діяльності вітчизняних підприємств розглядається в контексті зовнішньоекономічної інтеграції, як найважливіша умова входження галузі у світову господарську систему. Запорукою успішного партнерства українських підприємств у сфері міжнародної торгівлі є також перехід до нового рівня якості продукції, зміни її асортименту та номенклатури, стандартів і вимог до її виробництва, впровадження нових технологій та нового обладнання, що обумовлено необхідністю адаптації вітчизняного аграрного бізнесу до вимог світового ринку.

На сьогодні завершився черговий етап формування Комплексної стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій на 2015-2020 рр., який містить наступні пункти:

1. Наближення законодавства України в агропромисловому комплексі до законодавства ЄС.

2. Деретуляція в агропромисловому комплексі.

3. Фактори виробництва в агропромисловому комплексі.

4. Розвиток аграрної політики в сфері науки, освіти та інновацій.

5. Управління виробництвом і ринком АПК.

6. Державна підтримка та оподаткування у сфері сільського господарства.

7. Розвиток сільських територій.

8. Управління ресурсами в сільському господарстві.

Заявлені цілі досить амбітні, а отже, потребують тісної співпраці державного, громадського секторів та бізнесу [8].

Реформування АПК України гостро потрібне, щоб наблизити модель господарювання вітчизняного сільського господарства до кращих сучасних світових стандартів. Причому, істотну роль в реформуванні має бути відведена впровадженню системних моделей господарювання в аграрній сфері.

Фокусувати свої зусилля необхідно на поетапному вирішенні наступних гострих проблем: відсутність системних підходів щодо взаємодії усіх секторів галузі; відсутність достатніх оборотних ресурсів і доступних кредитів для їх поповнення; недосконалість нормативно-правова система пов'язана з аграрною політикою України; надмірне податкове навантаження; проблема нестабільного, і традиційно завищеного ціноутворення на паливо мастильні матеріали (ПММ), при повній відсутності компенсаційних державних механізмів; зношена матеріально-технічна база; тотальна корупція в дозвільній системі України пов'язана з АПК; недостатня

кваліфікація дрібного фермера в питаннях сучасних методів прогресивного сільгоспвиробництва; відсутність серйозної системної роботи на рівні законодавчої гілки влади по лобюванню інтересів дрібного і середнього фермера в питаннях законотворчості; недостатній перелік заходів з боку держави по підтримці малого і середнього фермера; низька кваліфікація молодих фахівців (випускників) профільних вищих навчальних закладів орієнтованих на АПК; недостатнє стимулювання аграрної науки з боку держави; нерозвинена і зношена інфраструктура пов'язана із забезпеченням товаропотоков в країні; недосконалість експортна стратегія держави в області АПК; відсутність реальних регіональних і загальнодержавних середньострокових і довгострокових стратегій розвитку сільськогосподарської галузі України, у тому числі ґрунтованих на мережеві економіці; погіршення ситуації з організацією поливу на зрошуваних землях півдня України; загрози пов'язані з введенням в комерційний оборот земельних ресурсів країни тощо.

Незважаючи на певні успіхи, аграрна галузь все одно потребує систематичних реформ. Насамперед – у переході на стандарти ЄС, що дасть можливість наростити експорт. В рамках стратегії можна визначити три ключових пріоритети реформування: наближення законодавства до стандартів ЄС та деретуляція; підвищення конкурентоспроможності сільського господарства; а також розвиток сільських територій та захист навколишнього середовища.

Для того, щоб мати успіх на ринку Євросоюзу, продукція повинна бути конкурентоспроможною. Чинне українське законодавство ще не дозволяє використання такої можливості. Впровадження європейських норм фактично спонукатиме зміну самої системи встановлення вимог до такої продукції – від добровільного застосування до мінімальних, але обов'язкових, вимог на рівні законодавства. Тому, деретуляція аграрної галузі є передумовою покращення ведення бізнесу та успішного реформування сільського господарства України. Однак деретуляція, як і будь-яка ініціатива, має проводитися з урахуванням особливостей українського ринку, вимог до харчової та продовольчої безпеки і відповідати стандартам ЄС.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Крюкова І. О. Інноваційна модель розвитку підприємств молокопереробної галузі / І. О. Крюкова, І. Ю. Гришова // Вектор науки Тольяттинського державного університета. Серія: Економіка і управління. – 2014. – № 1 (16). – С. 20–24.
2. Крюкова І. О. Фінансова архітектура інноваційного розвитку підприємства АПК / І. О. Крюкова // Соціально-економічний розвиток України в умовах трансформаційних змін: виклики, тенденції, перспективи : колективна монографія. – Полтава : ТОВ НВП «Укрпромторгсервіс», 2013. – С. 43–52.

3. Крюкова І. О. Стратегія інноваційного розвитку пріоритетних галузей аграрного виробництва / І. О. Крюкова, В. О. Непочатенко // Економіка: реалії часу. – 2013. – № 4 (9). – С. 133–142.
4. Красноруцький О. О. Проблеми реалізації сучасної доктрини розвитку агропромислового комплексу / О. О. Красноруцький // Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації : зб. тез доповідей Шостої Міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених. – Тернопіль: Екон. думка, 2009. – Ч. 1. – С. 225-226.
5. Месель-Веселяк В.Я. Аграрна реформа і організаційно-економічні трансформації в сільському господарстві / В.Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. – 2010. – № 4. – С. 3–18.
6. Офіційний сайт Державного комітета статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
7. Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава : Програма економічних реформ на 2010–2014 роки від 2 черв. 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
8. Український АПК: 5 років «європейських» реформ / Владислава Рутицька. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/experts/2015/05/22/7034011/>